

Anita JARZĘBOWSKA *

SKUTKI PRAWNE UMIESZCZENIA NAZWISKA W FIRMIE

THE LEGAL CONSEQUENCES OF PLACING THE NAME IN FIRM

Streszczenie: W praktyce pojawia się wiele problemów związanych z konstruowaniem firmy, a w szczególności z umieszczeniem nazwiska osoby fizycznej w firmie. Niniejszy artykuł zawiera pogłębioną analizę wiążących się z tą problematyką zagadnień. Kontrowersje pojawiają się między innymi z dopuszczalnością zbycia przedsiębiorstwa wraz z nazwą, która jest identyczna z firmą przedsiębiorcy. W przeciwieństwie do firmy prawo nie przewiduje szczególnych rygorów przy konstruowaniu nazwy przedsiębiorstwa. Nie może ono jednak wprowadzać w błąd uczestników obrotu. W przypadku zbycia nazwy przedsiębiorstwa zawierającej nazwisko przedsiębiorcy można podnieść zarzut wprowadzenia osób trzecich w błąd co do osoby, która to przedsiębiorstwo prowadzi. Umieszczenie nazwiska w firmie ma szczególne znaczenie w przypadku spółki komandytowej. W przypadku zamieszczenia nazwiska lub firmy komandytariusza w firmie spółki komandytariusz ten odpowiada wobec osób trzecich tak jak komplementariusz.

Słowa kluczowe: firma, nazwa przedsiębiorstwa, nazwisko w firmie

Received: 07.2016

Abstract. Establishing a company is linked with many problems, especially when it comes to using a natural person's name. The following paper contains an in depth analysis of issues connected to the subject. Some controversies appear with, inter alia, admission of a company's disposal along with its name when it's identical to the enterprise in question. Unlike a company, the law does not foresee any particular restrictions when it comes to establishing a name for a business. However, it cannot mislead trading participants. In case of disposing a company's name that contains a name of an entrepreneur accusations can be made for misleading third parties about the person in charge of the company. Putting a name in a company is an especially important issue in case of a limited partnership. When it comes to posting a name or a firm of a partner in the name of the company, a limited partner is answering to the third parties as a general partner.

Key words: firm, name of the firm, limited partnership

Accepted 10.2016

* student, UMK Toruń

W nauce prawa handlowego występuje wiele zagadnień, które w praktyce okazują się dość problematyczne w zastosowaniu bądź ich skomplikowanie wymaga niebywałej ostrożności w ramach funkcjonowania przedsiębiorców na rynku. Istotnym zagadnieniem jest konstruowanie firmy przedsiębiorcy. Nasuwa się pytanie, jakie znaczenie ma umieszczenie nazwiska w firmie przedsiębiorcy? W dalszej analizie w mojej pracy wykazę, że ma ono niezwykle ważną wagę, bowiem wiąże się ono przede wszystkim z ukształtowaniem odpowiedzialności wspólników i reprezentacją spółki. Zatem niezbędne będzie posłużenie się w badaniu metodą dogmatyczno-prawną oraz pomocniczą jej metodą badawczą teoretyczno-prawną. Wnikliwie analizując teksty prawne wraz z poglądem doktryny i judykatury, można ustalić wpływ umieszczenia nazwiska osoby fizycznej w firmie na funkcjonowanie podmiotów prawa.

Prawo do firmy jest prawem podmiotowym o charakterze bezwzględnie skutecznym erga omnes. Powstaje ono z chwilą powstania osoby prawnej. W sensie ścisłym jest to moment rozpoczęcia działalności spółki w organizacji. Inni przedstawiciele doktryny, w tym prof. Szwaja, uważają, że prawo do firmy powstaje z chwilą rozpoczęcia używania firmy przez przedsiębiorcę. Natomiast rejestracja firmy jest przesłanką powstania prawa do firmy, według M. Załuckiego. Wygaśnięcie prawa do nazwy ma miejsce z chwilą wykreślenia osoby prawnej z rejestru. W trakcie istnienia osoby prawnej, w wyniku zmian statutu, może dojść do wygaśnięcia dotychczasowego prawa do nazw i powstania nowego prawa do innej nazwy [Kidyba 2015, 104]. Przepisy prawa, szczególnie kodeksu cywilnego i kodeksu spółek handlowych określają sposób konstruowania firmy w zależności od szaty prawnej, pod którą działa dany przedsiębiorca. Dla przykładu firma spółki z ograniczoną odpowiedzialnością może być obrana dowolnie. Powinna natomiast zawierać dodatkowe oznaczenie „spółka z ograniczoną odpowiedzialnością”. Z kolei firma spółki komandytowej powinna zawierać nazwisko jednego lub kilku komplementariuszy oraz dodatkowe oznaczenie „spółka komandytowa”.

Osoba fizyczna obowiązkowo musi posługiwać się swoim nazwiskiem w prowadzeniu działalności gospodarczej. Dlatego jej nazwisko musi być umieszczone w firmie. Najważniejszą zasadą prawa firmowego jest niewprowadzanie w błąd innych uczestników rynku. Dlatego też przedsiębiorca,

który później rozpoczyna działalność, musi uwzględnić fakt korzystania z identycznego nazwiska w firmie innych podmiotów na tym samym rynku. Może wprowadzić zmiany poprzez użycie w oznaczeniu nowej firmy dodatków różnicujących jak imienia lub imion, dodanie pseudonimu, lokalizacji przedsiębiorstwa. Zgodnie z wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 24 lutego 1999 r. (I ACA 811/98) „dodanie do słowa "Miś" rysunku głowy niedźwiedzia przez obu konkurentów nie usunęło niebezpieczeństwa omyłek, mimo że rysunki te dość znacznie różniły się od siebie.” Zatem umieszczenie przy nazwisku dodatku obrazowego nie uchroni osób trzecich przed wprowadzeniem w błąd, gdyż firmy przedsiębiorców są oznaczeniami słownymi.

W przeciwieństwie do firmy prawo nie przewiduje szczególnych rygorów przy konstruowaniu nazwy przedsiębiorstwa. Nie może ono jednak wprowadzać w błąd. W przypadku zbycia nazwy przedsiębiorstwa zawierającej nazwisko przedsiębiorcy można podnieść zarzut wprowadzenia osób trzecich w błąd co do osoby, która to przedsiębiorstwo prowadzi. W praktyce problem prawny pojawia się, gdy firma i nazwa przedsiębiorstwa są identyczne. W momencie zbycia przedsiębiorstwa powstaje pytanie, czy nazwa przedsiębiorstwa zostaje również zbyta. Biorąc pod uwagę, że składnikiem przedsiębiorstwa, w rozumieniu art. 551 kodeksu cywilnego, jest też oznaczenie indywidualizujące przedsiębiorstwo lub jego wyodrębnione części, czyli nazwa przedsiębiorstwa, to i ona podlega zbyciu zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego. Przeciwnie jest z firmą przedsiębiorcy, która przypisana jest wyłącznie jednemu określonej przedsiębiorcy i jest niezbywalna. Kontrowersyjne wydaje się dopuszczenie zbycia nazwy przedsiębiorstwa w sytuacji, gdy jest ono identyczne z brzmieniem, niezbywalnej przecież, firmy. Jednak biorąc pod uwagę, że w praktyce często spotyka się nazwy identyczne z firmą podmiotu, przyjmuje się, że zbycie nazwy jest dopuszczalne.

Kolejny problem dotyczy umieszczania nazwiska osoby zmarłej bądź niebędącej już współnikiem danej spółki. W świetle art. 435 § 3 kodeksu cywilnego, jeżeli osoba fizyczna udzieliła zgody na umieszczenie swojego nazwiska lub pseudonimu w firmie osoby prawnej, nie jest konieczne uzyskiwanie po jej śmierci na podstawie komentowanego przepisu zgody jej małżonka i dzieci na dalsze utrzymywanie w firmie nazwiska zmarłej osoby fizycznej. Podstawa takiego poglądu znajduje się w porównaniu brzmienia art. 435 § 3

z art. 438 § 1 kodeksu cywilnego, z którego wynika, iż konieczność udzielenia przez osobę fizyczną, a także jej małżonka i dzieci, zgody na zachowanie nazwiska w firmie dotyczy jedynie sytuacji, gdy osobą, której nazwisko umieszczone było w firmie, był wspólnik, którego członkostwo w spółce następnie ustało.

Przyczyną, dla której umieszczanie bądź utrzymanie w firmie nazwisk konkretnych osób jest tak istotne, to coraz powszechniejsze zjawisko komercjalizacji dóbr osobistych. To zjawisko określić można jako wykorzystywanie wartości ekonomicznej tkwiącej w dobru osobistym. Zaznacza się ono szczególnie silnie w odniesieniu do dobra osobistego, jakim jest wizerunek, a także w odniesieniu do nazwiska [Żelechowski 2016, teza 12]. Wykorzystanie nazwiska osoby fizycznej w firmie osoby prawnej zmierza do komercyjnej eksploatacji walorów majątkowych tkwiących w nazwisku osoby fizycznej. Wskutek tego utrwalona teza o wygaśnięciu praw osobistych z chwilą śmierci osoby fizycznej, której one dotyczą, jest coraz częściej podawana w wątpliwość [Żelechowski 2016, teza 14]. Orzecznictwo Sądu Najwyższego podtrzymuje również, że przedsiębiorca, który uprawniony jest do używania w swojej firmie cudzego nazwiska, nie może zabronić osobie noszącej to nazwisko umieszczenia go w firmie, pod którą osoba ta prowadzi działalność [Pazdan 2015, teza 10]. Przedsiębiorca, który uzyskał zgodę określonej osoby na użycie jej nazwiska w brzmieniu swojej firmy, nie może zabronić innej osobie noszącej to samo nazwisko umieszczenia go w firmie, pod którą osoba ta prowadzi działalność gospodarczą. Problem, jaki może się wówczas pojawić, to brak spełnienia ustawowego wymogu istnienia dostatecznej różnicy między firmami przedsiębiorców prowadzących działalność na tym samym rynku.

W firmie nie mogą znajdować się nazwiska osób niebędących wspólnikami, z wyjątkiem przypadków uregulowanych w art. 438 § 1 i 3 kodeksu cywilnego lub użycia nazwiska w charakterze dodatku nieobowiązkowego. Za nieprawidłowe wypada uznać używanie zdrobnień nazwiska lub imienia zamiast ich prawidłowej formy. Natomiast nie stoi to na przeszkodzie zamieszczeniu w firmie zdrobnienia imienia lub nazwiska jako dodatku nieobowiązkowego firmy, a więc obok rdzenia firmy, którym jest nazwisko wspólnika w prawidłowej pisowni. Po śmierci osoby, której nazwisko lub pseudonim ma

być zamieszczone w firmie przedsiębiorcy, niezbędna jest zgoda jej najbliższych, wyznaczonych w art. 435 § 3 kodeksu cywilnego. Udzielonej zgody nie mogą już odwołać, nawet przez zgodne oświadczenie wszystkich uprawnionych. Natomiast przedsiębiorca może zrezygnować z zamieszczenia w swej firmie nazwiska lub pseudonimu, co do którego otrzymał zgodę. W tym celu uprawnieni, którzy ją wyrazili, mogą zawrzeć stosowną umowę z przedsiębiorcą [Szwaja 2016]. Kodeks cywilny milczy na temat ewentualnej możliwości cofnięcia omawianej zgody. Przyjmuje się, że jest to możliwe. Przyczyną cofnięcia omawianej zgody może być naruszenie przez przedsiębiorcę, mającego prawo do używania nazwiska w brzmieniu swojej firmy, innego dobra osobistego niż nazwisko tej osoby, na przykład jej czci, zgodnie z art. 23 kodeksu cywilnego. Wspomniana ochrona przysługuje między innymi ze względu na to, że nazwisko to staje się wówczas również składnikiem firmy. Pełni funkcję identyfikacji osoby fizycznej i osoby prawnej. Jest elementem budowania pozycji przedsiębiorcy na rynku. Ponadto umowne zrzeczenie się prawa do odwołania zgody przez osobę fizyczną na użycie jej nazwiska w firmie przedsiębiorcy stanowi wzmocnienie jego pozycji. Co do zasady więc należałoby uznać taką konstrukcję prawną za dopuszczalną. Natomiast umowne ograniczenie zakresu używania firmy przez przedsiębiorcę, który umieścił w niej nazwisko osoby fizycznej za jej zgodą, jest niedopuszczalne. Czym dłużej w obrocie gospodarczym funkcjonuje firma, której składnikiem jest nazwisko osoby fizycznej, tym łatwiej uzasadnić interes ekonomiczny przedsiębiorcy do utrwalenia takiego stanu. Gdyby więc zgoda małżonka i dzieci była warunkiem utrzymania nazwiska osoby fizycznej po jej śmierci w firmie przedsiębiorcy, to można by to uzasadniać ekonomicznym interesem przedsiębiorcy i postulować jego ochronę. Jednak zgoda nie jest potrzebna dla utrzymania nazwiska osoby fizycznej po jej śmierci w brzmieniu firmy przedsiębiorcy.

Przechodząc do innego zagadnienia, należy wskazać, że istotny problem może się pojawić, jeżeli kilku wspólników spółki lub wszyscy noszą to samo nazwisko. W takiej sytuacji przyjmuje się, że to powtórzenie nazwiska w firmie spółki jest dopuszczalne. Można go użyć w liczbie mnogiej, np. Karol i Anna Kowalscy. Jednak jeśli niektórzy wspólnicy mają inne nazwisko, to z brzmienia firmy musi wynikać, że poza wspólnikami o identycznym nazwi-

sku są także inni wspólnicy, np. "Patryk i Paweł Brzozowscy i Anna Nowak spółka jawna" [Sottysiński 2016, teza 7].

Szczegółne skutki prawne związane z umieszczeniem nazwiska w firmie przewidują przepisy kodeksu spółek handlowych. W przypadku spółki komandytowej i komandytowo-akcyjnej ustawodawca wyraźnie wskazuje na negatywne konsekwencje umieszczenia w ich firmach nazwisk komandytariuszy (odpowiednio - akcjonariuszy), którzy muszą liczyć się w takim przypadku z odpowiedzialnością wobec osób trzecich równą odpowiedzialności komplementariuszy. Podkreślona została w ten sposób wola ustawodawcy ograniczenia użycia nazwisk w firmie tych spółek tylko do nazwisk komplementariuszy. Spółka komandytowa jest dość specyficzną konstrukcją, gdzie występują dwa rodzaje wspólników - komplementariusze i komandytariusze. Przy czym ci pierwsi odpowiadają za zobowiązania spółki w sposób nieograniczony, przeciwnie do komandytariuszy. Wyjątkiem jest umieszczenie nazwiska komandytariusza w firmie spółki. Zgodnie z art. 104 §4 kodeksu spółek handlowych nazwiska komandytariuszy nie mogą być zamieszczone w firmie spółki. Naruszenie tego przepisu skutkuje wykluczeniem ograniczonej odpowiedzialności komandytariusza, którego nazwisko umieszczono w brzmieniu firmy, gdyż wierzyciele spółki komandytowej, działając w zaufaniu do oznaczenia firmy, mogli uważać, że umieszczone tam nazwisko komandytariusza należy do komplementariusza, a więc ty sam może on odpowiadać majątkiem osobisty za zobowiązania spółki bez ograniczeń [Szumański 2014, 116]. Ponadto w doktrynie przyjmuje się, że jeżeli w spółce komandytowej uczestniczą dwie osoby o tym samym nazwisku, przy czym jedna jest komplementariuszem, a druga komandytariuszem, to w firmie należy podać również imię komplementariusza. W przypadku, gdy również imię jest identyczne, należy podać w firmie inne dane, np. drugie imię.

Postępowanie się nazwiskami postaci historycznych jak Kopernik, Chopin, Mickiewicz w firmach osób prawnych jest częstą w naszym kraju praktyką. Jednak zabieg postępowania się nazwiskami osób zmarłych, zwykle postaci historycznych, oceniany jest krytycznie. Może to doprowadzić przykładowo do kojarzenia Chopina z napojem alkoholowym, a nie z muzyką. Brak instytucji, która w interesie społecznym mogłaby występować w obronie pamięci takich osób, powoduje przyzwolenie na tego typu zachowania przedsiębior-

ców. W takim stanie rzeczy wyrządzona jest znaczna szkoda państwu i patriotycznym wartościom [Kępiński 2016, teza 10]. Umieszczenie w firmie osoby prawnej nazwiska osoby fizycznej służyć ma ukazaniu związków tej osoby fizycznej z powstaniem lub działalnością osoby prawnej. Ma to zapobiec wzmocniania pozycji przedsiębiorcy na rynku wskutek umieszczania w firmach nazwisk postaci historycznych lub osób znanych, które nie mają żadnego związku z danym przedsiębiorcą [Żelechowski 2016, teza 8]. Związek osoby fizycznej z powstaniem lub działalnością osoby prawnej istnieje najczęściej wówczas, gdy osoba fizyczna jest znaczącym współnikiem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, założycielem spółki akcyjnej, lub inicjatorem założenia spółdzielni [Promińska 2014, teza 4]. Związek uzasadniający zamieszczenie nazwiska osoby fizycznej w firmie tej osoby prawnej może mieć także, jak się wydaje, charakter pośredni, przykładowo, związek taki istnieć może między działalnością przedsiębiorcy a osobą wynalazcy, którego rozwiązanie jest wykorzystywane w działalności przedsiębiorcy i przyniosło sukces rynkowy temu przedsiębiorcy [Promińska 2014, teza 4]. Każdy przypadek należy jednak badać ad casum, wiele zależeć będzie od rodzaju wyrobów przedsiębiorcy i stosowanych metod produkcji. Ta reguła stwarza przeszkodę w kontynuowaniu praktyki stosowanej w okresie gospodarki planowej, gdzie nadawano przedsiębiorstwom państwowym i spółdzielniom nazwisk bohaterów narodowych, rewolucjonistów lub działaczy lewicowych, bez żadnego ich związku z danym przedsiębiorstwem. Dla przykładu można przywołać brzmienie firm spółek jak: Fabryka cukiernicza „Kopernik” s.a., Centrum medyczne Kopernik sp. z o. o., „Kopernik Travel Ltd” sp. z o. o., Spółdzielnia mieszkaniowa „Kopernik”. Wymienione podmioty, jak można przypuszczać na podstawie ujawnionego PKD, nie prowadzą działalności będącej w związku z postacią Mikołaja Kopernika. Ponadto Kopernik nie jest też nazwiskiem żadnego ze współników.

Powyższe ograniczenia związane z zakazem umieszczania w firmie nazwisk osób fizycznych mają na celu uniknięcie sytuacji, w których nazwisko zawarte w firmie może być skojarzone przez przeciętnego uczestnika obrotu z konkretną osobą fizyczną, której nazwisko jest powszechnie znane, kojarzone z określonym rodzajem działalności. Wydaje się jednak, że głównie taki jest cel komercyjnego umieszczania nazwisk osób fizycznych w firmach osób

prawnych. Tylko w wyjątkowych przypadkach, gdy zachowanie przedsiębiorcy nosi znamiona celowego wprowadzenia w błąd odbiorców przez umieszczenie w firmie nazwiska sławnego, po uprzednim uzyskaniu na to zgody innej osoby o takim samym nazwisku, niemającej nic wspólnego z powstaniem lub działalnością przedsiębiorcy albo po uprzednim zaaranżowaniu tego związku, można by mówić o zakazie umieszczania takiego nazwiska w firmie przedsiębiorcy. Nie można bowiem, co do zasady, zakazać osobie noszącej nazwisko (imię i nazwisko) identyczne z nazwiskiem znanym, sławnym, postaci historycznej i jednocześnie wykazującej związek z powstaniem lub działalnością przedsiębiorcy, wyrażenia zgody na jego użycie w firmie przedsiębiorcy będącego osobą prawną. Z punktu widzenia uregulowania art. 435 § 3 k.c. nic nie stoi na przeszkodzie, żeby używać nazwisk (pseudonimów) literackich. Należy jednak w tym wypadku wyróżnić sytuacje, w której umieszczenie w firmie nazwiska postaci fikcyjnej wkracza w sferę praw autorskich twórcy utworu, w którym dana postać występuje. Postać fikcyjna może być jednak chroniona przepisami prawa autorskiego, jeżeli spełnia ogólne przesłanki wymagane przez prawo do uzyskania ochrony. Postać taka może być chroniona jako integralna część utworu lub samodzielnie, niezależnie od utworu, w jakim była umieszczona.

Konkludując, należy przyznać istotny wpływ umieszczenia nazwiska w brzmieniu firmy. Ma ona niezwykle znaczenie w przedmiocie reprezentacji spółki oraz odpowiedzialności za jej zobowiązania. Wpływa na rozszerzanie granic odpowiedzialności między innymi komandytariuszy. Ponadto zagadnienie to dotyczy materii praw autorskich oraz ochrony dóbr osobistych. Niewątpliwie częstym zjawiskiem jest używanie nazwisk znanych postaci historycznych, które nie pozostają w związku z działalnością przedsiębiorcy. Powyższa analiza wskazuje, że konstrukcja firmy jest dość plastyczna, podlega dużej swobodzie przedsiębiorcy. Mimo pewnych ograniczeń przewidzianych przez przepisy prawa, często dochodzi do ich naruszeń. Brak reakcji i egzekwowania obowiązków od przedsiębiorców sprawia, że problematyka umieszczania nazwisk w firmie jest zagadnieniem aktualnie wprowadzającym przedsiębiorców w prawną konsternację.

SPIS LITERATURY

- Kępiński M. [w:] M. Gutowski, *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz*, Warszawa 2016 [www.legalis.pl 8.05.2016]
- Kidyba A., *Prawo handlowe*, C. H. Beck wyd. 17, Warszawa 2015.
- Pazdan [w:] K. Pietrzykowski, *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1–44910*, Wyd. 8, Warszawa 2015 [www.legalis.pl 8.05.2016];
- Promińska U. [w:] Pyziak-Szafnicka, *Komentarz do Kodeksu Cywilnego*, 2014 [www.legalis.pl 8.05.2016];
- Sołtysiński S. [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, *Komentarz do przepisów Działu III Księgi I KC* [www.legalis.pl 8.05.2016];
- Szumański A. [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, C. H. Beck, Warszawa 2014;
- Szwaja J. [w:] Szumański, J. Szwaja (red.), *Kodeks spółek handlowych. Pozakodeksowe prawo handlowe. Komentarz. T. 5*, Wyd. 3, Warszawa 2015 [www.legalis.pl 8.05.2016];
- Żelechowski Ł. [w:] Osajda K., *Kodeks cywilny. Komentarz*, Wyd. 13, 2016 [www.legalis.pl 8.05.2016].